

Zakaz ludobójstwa jako wspólnotowy interes prawny i jego ochrona przed Międzynarodowym Trybunałem Sprawiedliwości

I. Koncepcja zobowiązań *erga omnes* sformułowana przez Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości (dalej: MTS albo Trybunał) w wyroku w sprawie *Barcelona Traction*¹ uchodzi za jedno z najważniejszych osiągnięć orzeczniczych Trybunału. W wyroku MTS wskazał na „zasadniczą różnicę” (*essential distinction*) w prawie międzynarodowym między „zobowiązaniami państwa wobec »wspólnoty międzynarodowej jako całości« (*the international community as a whole*)” a opartymi na wzajemności zobowiązaniami państwa wobec innego państwa, np. w zakresie opieki dyplomatycznej, której dotyczyła sprawa *Barcelona Traction*. Ten pierwszy rodzaj zobowiązań ze względu na swą naturę dotyczy, zdaniem Trybunału, wszystkich państw i dlatego wszystkie państwa mają wspólny interes prawny w ich ochronie; są one zobowiązaniami *erga omnes*². Takie zobowiązania, stwierdził Trybunał, „wynikają we współczesnym prawie międzynarodowym np. z bezprawnych aktów agresji, ludobójstwa oraz z zasad i reguł dotyczących praw podstawowych osoby ludzkiej, wliczając w nie ochronę przed niewolnictwem i dyskryminacją rasową. Pewne z odpowiadających im praw stały się częścią *general international law* (*Reservations to the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*, Advisory Opinion, ICJ Reports 1951, s. 23), inne są nadawane przez instrumenty międzynarodowe o uniwersalnym lub quasi-universalnym charakterze”³.

Z przytoczonego fragmentu orzeczenia wynika, przynajmniej pośrednio, odmienność źródeł praw i zobowiązań tworzących ogólne prawo międzynarodowe (*general international law*), czyli skutecznych *erga omnes*, od pozostałych praw i zobowiązań międzynarodowych. Nieprzypadkowo MTS, wiążąc w 1970 r. źródła zobowiązań *erga omnes* z ogólnym prawem międzynarodowym, odwołał się do swojego zdania z opinii doradczej z 1951 r. w sprawie *Reservations to the Genocide Convention*⁴. W tej opinii

¹ *Barcelona Traction, Light and Power Company (New Application: 1962)* (Belgium v. Spain) (Judgment), ICJ Reports 1970, s. 3.

² *Ibidem*, s. 32, § 33.

³ *Ibidem*, s. 32, § 34.

⁴ *Reservations to the Convention on Genocide*, Advisory Opinion, ICJ Reports 1951, s. 15.

MTS podkreślił szczególny charakter traktatu, jakim jest przyjęta na forum Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych (dalej: ZO ONZ) w dniu 9 grudnia 1948 r. Konwencja o zapobieganiu i karaniu zbrodni ludobójstwa (dalej: Konwencja o ludobójstwie albo Konwencja)⁵. Zdaniem Trybunału, nie opiera się ona na kontraktualnej równowadze uprawnień i obowiązków stron, ponieważ „zasady leżące u podstaw Konwencji są zasadami uznanymi przez narody cywilizowane jako obowiązujące państwa nawet bez umownych zobowiązań”⁶.

Celem niniejszego artykułu jest analiza środków prawnych przysługujących państwom przed MTS dla ochrony interesu wspólnotowego, jakim jest zapobieganie, powstrzymywanie i karanie ludobójstwa. Problem zostanie przedstawiony w dwóch głównych częściach, które wieńczą wnioski. Część pierwsza dotyczy interpretacji przez Trybunał zakazu ludobójstwa i związanych z nim obowiązków państw. W części drugiej natomiast skomentowane zostanie orzecznictwo MTS dotyczące ochrony wspólnotowych interesów prawnych, na czele z zakazem ludobójstwa. Szczególna uwaga zostanie w tej części zwrócona na toczącą się przed Trybunałem sprawę *Gambia versus Myanmar*, ponieważ dowodzi ona nie tylko dostępności, ale i użyteczności środków prawnych służących zapobieganiu, powstrzymywaniu i karaniu ludobójstwa, czyli ochronie interesu wspólnotowego, przez państwa bezpośrednio niedotknięte naruszeniem zakazu ludobójstwa.

II. O zobowiązaniu wszystkich państw do zapobiegania ludobójstwu, niezależnie od posiadanego statusu strony Konwencji z 1948 r., MTS miał okazję wypowiedzieć się po długiej, ponad 40-letniej przerwie od wydania opinii doradczej z 1951 r. Uczynił to w postępowaniach spornych. W wyroku z 1996 r. w sprawie *Application of the Convention on Genocide* podkreślił charakter *erga omnes* praw i zobowiązań zawartych w Konwencji o ludobójstwie, wobec czego obowiązek każdego państwa do zapobiegania i karania ludobójstwa nie jest – jak stwierdził – ograniczony przez Konwencję do terytorium jej państwa-strony⁷. W wyroku z 2006 r. w sprawie *Armed Activity* Trybunał powtórzył *dictum* o zobowiązaniu do zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa jako zobowiązaniu *erga omnes*. Co więcej, dokonał w nim kwalifikacji zakazu ludobójstwa jako normy peremptoryjnej (*ius cogens*) prawa międzynarodowego⁸. To w tym wyroku MTS po raz pierwszy aprobując odniósł się w swym orzecznictwie do tej kategorii norm prawa międzynarodowego. Taki charakter zakazu ludobójstwa Trybunał potwierdził również

⁵ Konwencja o zapobieganiu i karaniu zbrodni ludobójstwa (Dz. U. z 1952 r. Nr 2, poz. 9); *United Nations, Treaty Series*, vol. 78, s. 277.

⁶ *Reservations to the Convention on Genocide...*, s. 15, 23–24. Trwałe znaczenie tego *dictum* w orzecznictwie MTS podkreśla choćby R. Higgins, *The International Court of Justice and Human Rights* [w:] *eadem, Themes and Theories*, Oxford 2009, s. 644.

⁷ *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* (Bosnia and Herzegovina v. Yugoslavia) (Preliminary Objections), ICJ Reports 1996, s. 595, 616, § 31.

⁸ *Armed Activity on the Territory of the Congo (New Applications: 2002)* (Democratic Republic of Congo v. Rwanda) (Jurisdiction and Admissibility), ICJ Reports 2006, s. 6, 31, § 64.

w wyrokach z 2007 r.⁹ i 2015 r.¹⁰ dotyczących spraw opartych na Konwencji o ludobójstwie. Wyroki te, zwłaszcza ostatni z wymienionych, zwracają uwagę na kluczową dla ochrony przed ludobójstwem sprawę relacji między peremptoryjnymi normami prawa międzynarodowego a środkami prawnymi służącymi ich przestrzeganiu. Trybunał bowiem przypomniał i potwierdził w nich swoje stanowisko zajęte w wyroku z 1995 r. w sprawie *East Timor*. Zdaniem Trybunału, charakter *erga omnes* norm będących przedmiotem sporu i jego jurysdykcja oparta na zgodzie stron postępowania to dwie różne kwestie prawne¹¹. Dotyczy to również norm o charakterze *iuris cogentis*, takich jak zakaz ludobójstwa. W konsekwencji zarzut naruszenia tej normy będący przedmiotem sporu nie zwalnia go, podkreśla konsekwentnie Trybunał, z obowiązku zbadania, czy strony wyraziły zgodę na podanie mu sporu do rozpatrzenia. Zostało to szczególnie wyraźnie wyartykułowane w wyroku z 2006 r. w sprawie *Armed Activity*, w której aplikant opierał jurysdykcję na klauzulach sądowych ustanawiających obowiązkową jurysdykcję MTS zawartych w Konwencji o ludobójstwie (art. IX) i Konwencji o likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej¹² (art. 22). Trybunał stwierdził brak swej jurysdykcji do rozpatrzenia sporu ze względu na ważne złożone przez respondentę – Rwandę zastrzeżenia do wymienionych przepisów o jurysdykcji Trybunału¹³. Sprawa ta obrazuje złożoność egzekwowania odpowiedzialności za naruszenia norm peremptoryjnych. Choć normy te wiążą wszystkie państwa, niezależnie od reguły prawa traktatów *pacta tertiis nec nocent nec prosunt*, czyli niezależnie od ich wyrażnej zgody, to ochrona ucieleśnianych w nich wartości całej wspólnoty międzynarodowej i egzekwowanie odpowiedzialności za ich naruszenie przed sądami pozostaje zależna od woli i zgody państw. Rodzi to pytanie o dostępność środków prawnych służących ochronie tego interesu wspólnotowego, jakim jest zapobieganie i karanie zbrodni ludobójstwa wobec działań państw nieuznających za obowiązkową jurysdykcji MTS i niewyrażających zgody na jurysdykcję Trybunału w odniesieniu do konkretnych sporów. Problem ten to dobry przyczynek do rozważenia kwestii, kto, a w szczególności, czy tylko podmiot bezpośrednio dotknięty naruszeniem pozostaje uprawniony do podjęcia działań prawnych wobec państw naruszających peremptoryjną normę prawa międzynarodowego, jaką jest zakaz ludobójstwa.

Choć dyskusyjne jest, czy zgoda państw to wyłączna podstawa normatywnej ważności reguł imperatywnych prawa międzynarodowego, co sam MTS w kontekście zakazu ludobójstwa wydaje się podawać w wątpliwość, to wola i zgoda państw okazują się niezbędne dla skuteczności sądowej kontroli przestrzegania norm peremptoryjnych.

⁹ *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), Judgment, ICJ Reports 2007, s. 43, 104, § 147.

¹⁰ *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* (Croatia v. Serbia), Judgment, ICJ Reports 2015, s. 3, 41, 42, § 85, 87.

¹¹ *East Timor* (Portugal v. Australia), Judgment, ICJ Reports 1995, s. 90, 102, § 29.

¹² Międzynarodowa konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej, otwarta do podpisu w Nowym Jorku dnia 7 marca 1966 r. (Dz. U. z 1969 r. Nr 25, poz. 187).

¹³ *Armed Activity on the Territory of the Congo (New Applications: 2002)* (Democratic Republic of Congo v. Rwanda) (Jurisdiction and Admissibility), ICJ Reports 2006, s. 6, 31–32, § 64; s. 51–52, § 125–126.

Tym samym pozycja państw, czy to działających kolektywnie w ramach określonego reżimu traktatowego, czy też indywidualnie, jest kluczowa dla ochrony interesów wspólnotowych, ponieważ państwa wciąż pozostają głównymi aktorami społeczności międzynarodowej jako społeczności prawnej. W zdecentralizowanym porządku prawnym, jakim jest prawo międzynarodowe, państwa są *nolens volens* skazane na rolę „strażników” interesów wspólnotowych. Taka ich rola wydaje się niejako naturalna¹⁴. To działania i zachowania państw są w związku z tym w pierwszym rzędzie odpowiedzialne za instytucjonalną sprawczość prawa międzynarodowego i tym samym za skuteczność ochrony dóbr ucieleśnianych w zobowiązaniach *erga omnes*, w tym tych wynikających z norm peremptoryjnych.

Dyspozycja art. 48 Artykułów Komisji Prawa Międzynarodowego o odpowiedzialności państw za działania zabronione¹⁵ to punkt zwrotny w rozwoju prawa międzynarodowego w omawianym kontekście. Przepis ten stanowi uzupełnienie art. 42 Artykułów, który traktuje o podnoszeniu odpowiedzialności przez państwo bezpośrednio dotknięte naruszeniem prawa i potwierdza jego uprawnienie do podjęcia działań, w tym *countermeasures*, służących ochronie jego interesów indywidualnych. To uprawnienie jest oparte na wzajemności rozumianej jako „stosunek wzajemny między dwoma lub większą liczbą państw, w ramach którego pewne zachowanie jednej strony w taki czy inny sposób zależne jest od zachowania innej strony”¹⁶. Tymczasem art. 48 Artykułów dotyczy podnoszenia odpowiedzialności przez państwo inne niż bezpośrednio dotknięte naruszeniem prawa, czyli w tym kontekście przez państwo trzecie. Odnosi się więc do problematyki wykraczającej poza sferę opartych na wzajemności bilateralnych relacji międzypaństwowych będących tradycyjnym podłożem międzynarodowych relacji prawnych¹⁷. Z tego względu niebezzasadnie przywołany artykuł uznawany jest nie tyle za kodyfikację prawa międzynarodowego, lecz za wyraz

¹⁴ Por. Ch.J. Tams, *Individual States as Guardians of Community Interests* [w:] *From Bilateralism to Community Interest. Essays in Honour of Judge Bruno Simma*, eds. U. Fastenrath et al., Oxford 2011, s. 379. Tams argumentuje, że prawo międzynarodowe ze względów pragmatycznych akceptuje taką pozycję państw. Dodajmy – tytułem komentarza – że ten pragmatyzm nie jest wynikiem wyboru, lecz raczej konsekwencją strukturalnych i systemowych uwarunkowań międzynarodowego porządku prawnego. Stąd właśnie bierze się „naturalność” roli państw w tym porządku.

¹⁵ *Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts* (2001), „Yearbook of the International Law Commission” 2001, vol. II(2); UN Doc A/56/83; UN Doc A/56/49.

¹⁶ A. Paulus, *Whether Universal Values Can Prevail over Bilateralism and Reciprocity* [w:] *Realizing Utopia. The Future of International Law*, ed. A. Cassese, Oxford 2012, s. 92; *idem*, *Reciprocity Revisited* [w:] *From Bilateralism to Community Interest...*, s. 117–118. Paulus odwołuje się w tym względzie do poglądów B. Simmy. Zob. B. Simma, *From Bilateralism to Community Interest in International Law*, „Recueil des Cours” 1994, vol. 250, s. 219–221.

¹⁷ J. Crawford, *The International Law Commission's Articles on State Responsibility. Introduction. Text and Commentaries*, Cambridge 2002, s. 277; *idem*, *Responsibility for Breaches of Communitarian Norms: An Appraisal of Article 48 of the ILC Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts* [w:] *From Bilateralism to Community Interest...*, s. 224; *idem*, *Brownlie's Principles of International Law*, 9th ed., Oxford 2019, s. 15; A.-L. Vauris-Chaumette, *The International Community as a Whole* [w:] *The Law of International Responsibility*, eds. J. Crawford, A. Pellet, S. Olleson, Oxford 2010, s. 1027. Por. jednak B. Simma, *From Bilateralism to Community Interest...*, s. 248–249, który wskazuje na *bilateralist grounding* interesów wspólnotowych.

jego postępowego rozwoju prowadzącego do kształtowania się reguł prawa zwyczajowego¹⁸.

Bez prawa traktatowego reguły zwyczajowe, nawet te o charakterze peremptoryjnym, nie są jednak skutecznie chronione przed sądami międzynarodowymi. Dobrze obrazuje to właśnie zakaz ludobójstwa. Zdaniem MTS, ma on uzasadnienie pozatraktatowe, wobec czego wiąże nie tylko państwa-strony Konwencji o ludobójstwie i nie jest terytorialnie ograniczony do jej państw-stron. To państwa-strony mają jednak na mocy Konwencji szczególne uprawnienia i obowiązki dotyczące zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa. Po pierwsze, każda ze stron Konwencji może skorzystać na mocy art. VIII z uprawnienia zwrócenia się do organów ONZ, zwłaszcza do Rady Bezpieczeństwa ONZ (dalej: RB ONZ lub Rada), o podjęcie środków służących zapobieganiu i tłumieniu aktów ludobójstwa. Po drugie, szczególne obowiązki spoczywają na państwach będących członkami RB ONZ. Wydaje się, że członkowie tej instytucji i zarazem strony Konwencji mają obowiązek ochrony interesu wspólnotowego, jakim jest zapobieganie ludobójstwu dzięki decyzjom podejmowanym w ramach rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych¹⁹. Ich zaniechania w tym względzie, w szczególności korzystanie przez stałych członków Rady z tzw. prawa weta, trzeba kwalifikować wobec tego jako sprzeniewierzenie się temu obowiązkowi. To na RB ONZ spoczywa bowiem „główna odpowiedzialność za utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa”, zaś akty ludobójstwa zagrażają pokojowi i często go naruszają. Problem tkwi jednak w braku instytucji, która mogłaby wyegzekwować ten obowiązek Rady i jej członków. Po trzecie wreszcie, art. IX Konwencji ustanawia ramy prawne do działań służących ochronie interesu wspólnotowego, jakim jest zapobieganie i karanie zbrodni ludobójstwa, ponieważ zapewnia on *ius standi* przed MTS państwom-stronom bezpośrednio nie dotkniętym aktami ludobójstwa. W kolejnej części artykułu mechanizm ten zostanie przedstawiony w świetle orzecznictwa MTS dotyczącego ludobójstwa, a zwłaszcza toczącej się przed nim sprawy *Gambia versus Myanmar*.

III. MTS w swoim orzecznictwie konsekwentnie podkreśla niezależność przedmiotu przedłożonych mu sporów i charakteru naruszeń prawa podnoszonych przez strony

¹⁸ Por. I. Scobbie, *Invocation de la responsabilité pour la violation d'obligations découlant de norms imperatives du droit international general* [w:] *Obligations multilaterals, droit impératif et responsabilité internationale des États*, ed. P.-M. Dupuy, Paris 2003, s. 136.

¹⁹ Karta Narodów Zjednoczonych, Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości i Porozumienie ustanawiające Komisję Przygotowawczą Narodów Zjednoczonych (Dz. U. z 1947 r. Nr 23, poz. 90). Podzielam w tym zakresie zdanie A. Zimmermanna – *idem*, *The Security Council and the Obligation to Prevent Genocide and War Crimes*, „Polish Yearbook of International Law” 2012, vol. 32, s. 307, 312–315; *idem*, *The Obligation to Prevent Genocide: Towards a General Responsibility to Protect?* [w:] *From Bilateralism to Community Interest...*, s. 629, 638–645. Zob. też J.J. Heieck, *The Responsibility Not to Veto Revisited: How the Duty to Prevent Genocide as a Jus Cogens Norm Imposes a Legal Duty Not to Veto on the Five Permanent Members of the Security Council* [w:] *Beyond Responsibility to Protect: Generating Change in International Law*, eds. R. Barnes, V. Tzevelekos, London 2016, s. 103 oraz A. Peters, *The Responsibility to Protect: Spelling out the Hard Legal Consequences for the UN Security Council and its Member* [w:] *From Bilateralism to Community Interest...*, s. 297, 314–322.

od obowiązku zbadania podstawy jurysdykcji do ich rozstrzygnięcia, tzn. od zgody państw. Z obowiązku tego nie zwalnia go, zdaniem Trybunału, domniemane naruszenie norm imperatywnych, w tym zakazu ludobójstwa. Obok zgody państw jako podstawy jurysdykcji spornej Trybunału odrębnym zagadnieniem, a właściwie odrębną przeszkodą dla ochrony interesów wspólnotowych wynikających ze zobowiązań *erga omnes* są immunitet jurysdykcyjny państwa oraz immunitety personalne przedstawicieli państw. Wyraźnie pokazują to dwa wyroki. W orzeczeniu z 2002 r. w sprawie *Arrest Warrant* Trybunał wskazał na obowiązek respektowania przez każde państwo zwyczajowej reguły o pełnym immunitecie od jurysdykcji karnej przed sądami krajowymi urzędujących ministrów spraw zagranicznych bez względu na ciężar stawianych zarzutów, w tym naruszenia norm imperatywnych dotyczących ochrony praw człowieka²⁰. Z kolei immunitetu jurysdykcyjnego państwa dotyczył głośny wyrok z 2012 r. w sporze między Niemcami i Włochami. MTS stwierdził w nim naruszenie przez Włochy zwyczajowej reguły o pełnym immunitecie państwa w sprawach *iure imperii*. Trybunał odrzucił argumentację respondentą – Włoch, podnoszącą podporządkowanie reguły o immunitecie państwa normom peremptoryjnym o ochronie praw człowieka, czego konsekwencją jest, zdaniem respondenty, niemożność zastosowania tej pierwszej, jeśli prowadziłoby to do nieskuteczności norm peremptoryjnych. Według Trybunału, nie występuje jednak konflikt normatywny między normami peremptoryjnymi dotyczącymi ochrony praw człowieka a immunitetem jurysdykcyjnym państwa, ponieważ mają one odmienny charakter prawny: te pierwsze są normami materialnoprawnymi, podczas gdy druga ma charakter proceduralny²¹.

Wymienione przeszkody uniemożliwiające procedowanie w sprawach o domniemane naruszenia norm peremptoryjnych prawa międzynarodowego to tylko jedna, mniej przyjazna, strona obrazu ochrony interesów wspólnotowych przed MTS. Druga strona jest z pewnością bardziej przychylna tej ochronie. Jest nią orzecznictwo Trybunału opowiadające się za uprawnieniem państw bezpośrednio niedotkniętych naruszeniem norm imperatywnych do działań służących ich przestrzeganiu. Dotyczy to również ochrony przed ludobójstwem. Przed przedstawieniem toczącej się przed MTS sprawy *Gambia versus Myanmar*, która spektakularnie tego dowodzi, za wskazane wydaje się wspomnieć o innej sprawie – *Questions Relating to the Obligation to Prosecute or Extradite*²². Według opinii jednego ze znanych komentatorów, jest to „najbardziej »niepolityczna« i »prawnoczułowiecza« sprawa rozpatrzona przez MTS” i jednocześnie sprawa, której finał wydawał się mało prawdopodobny w świetle dotychczasowego

²⁰ *Arrest Warrant of 11 April 2000* (Democratic Republic of the Congo v. Belgium), Judgment, ICJ Reports 2002, s. 3, 24, § 58. W wyroku Belgia została zobowiązana do wycofania nakazu aresztowania ministra spraw zagranicznych Konga. Inną konsekwencją wyroku była zmiana przez Belgię jej prawa dotyczącego jurysdykcji uniwersalnej.

²¹ *Jurisdictional Immunities of the State* (Germany v. Italy: Greece intervening), Judgment, ICJ Reports 2012, s. 99, 142, § 95.

²² *Questions Relating to the Obligation to Prosecute or Extradite* (Belgium v. Senegal), Judgment, ICJ Reports 2012, s. 422.

orzecznictwa Trybunału²³. Sprawa ta potwierdza zdolność prawną państw do działań w ramach *actio popularis* w międzynarodowym porządku prawnym. MTS podkreślił uprawnienie aplikanta – Belgii jako strony Konwencji przeciwko torturom i innym formom poniżającego traktowania lub karania z 1984 r. do podniesienia odpowiedzialności respondententa – Senegalu, z powodu niepodjęcia przez niego działań, do których był zobowiązany w świetle tej umowy, wobec przebywającego na jego terytorium byłego prezydenta Czadu oskarżanego o stosowanie tortur. Zakaz tortur Trybunał uznał za normę peremptoryjną. Po raz pierwszy w swoim orzecznictwie MTS odniósł się do obecnego w Artykułach Komisji Prawa Międzynarodowego z 2001 r. o odpowiedzialności państw za działania zabronione (art. 48) uprawnienia państwa bezpośrednio niedotkniętego naruszeniem zobowiązania wobec „wspólnoty międzynarodowej jako całości” do podniesienia odpowiedzialności państwa naruszającego takie zobowiązanie. Uznanie przez Trybunał tego uprawnienia za regułę prawa zwyczajowego i, w rezultacie, uznanie swojej właściwości do rozpatrzenia sporu wniesionego przez państwo bezpośrednio niedotknięte takim naruszeniem oraz rozstrzygnięcie co do jego istoty, czyli stwierdzenie naruszenia przez Senegal reguły *aut dedere, aut iudicare*, w związku z jego brakiem działań wobec oskarżonego o stosowanie tortur byłego prezydenta Czadu, pozwalają na ostrożny optymizm odnośnie do obecności i dalszego rozwoju w prawie międzynarodowym mechanizmów służących ochronie wspólnotowych interesów prawnych.

Optymizm ten umacnia tocząca się od 2019 r. przed Trybunałem sprawa dotycząca sporu między Gambią a Myanmarem rzeczowo i jurysdykcyjnie oparta na Konwencji o ludobójstwie. To nie jedyna sprawa procedowana obecnie przed MTS na podstawie tej umowy. Inną, opinii publicznej lepiej znaną sprawą w związku z napaścią zbrojną Rosji na Ukrainę jest spór między tymi państwami dotyczący publicznych oskarżeń przez Rosję o dokonanie przez Ukrainę aktów ludobójstwa oraz sprawa wszczęta 29 grudnia 2023 r. przez Republikę Południowej Afryki, w której powód zarzucił Izraelowi naruszenia Konwencji w Strefie Gazy. W wymienionych sprawach Trybunał na wniosek powodów zarządził już środki tymczasowe²⁴. Na uwagę zasługuje również najnowsza sprawa procedowana na podstawie Konwencji, tj. spór między Nikaragwą i Niemcami²⁵.

²³ B. Simma, *Human Rights Before the International Court of Justice: Community Interest Coming to Life?* [w:] *The Development of International Law by the International Court of Justice*, eds. Ch.J. Tams, J. Sloan, Oxford 2013, s. 301, 313. Simma stwierdził: „[T]his is a human rights case which is almost too good to be true”.

²⁴ ICJ, *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* (The Gambia v. Myanmar), Provisional Measures, Order of 23 January 2020, ICJ Reports 2020, 3; ICJ, *Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* (Ukraine v. Russian Federation), Provisional Measures, Order of 16 March 2022, ICJ Reports 2022, 211; ICJ, *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip* (South Africa v. Israel), Provisional Measures, Order of 26 January 2024 (icj-cij.org), Order of 24 May 2024, 192-20240524-ord-01-00-en.pdf (icj-cij.org) [dostęp: 6.12.2024].

²⁵ Ostatnia z wymienionych spraw została zapoczątkowana 1 marca 2024 r. i znajduje się we wstępnej fazie postępowania. Trybunał w zarządzeniu z dnia 30 kwietnia 2024 r. odrzucił wniosek Nikaragui

W sporach *Gambia versus Myanmar* i *Ukraina versus Rosja* Trybunał nie tylko zarządził środki tymczasowe, ale i ustosunkował się do zarzutów wstępnych respondentów i w wyrokach orzekł o swojej jurysdykcji w sporach²⁶. Wymienione sprawy mają jeszcze jedną ważną cechę wspólną. Jest nią uczestnictwo w postępowaniach innych państw w charakterze interwenientów. Podstawę prawną, na którą powołały się państwa interweniujące, ustanawia Statut MTS. Jego art. 63 głosi: „Ilekcioć wchodzi w grę interpretacja konwencji, której stronami są państwa inne niż te, których dotyczy sprawa, Sekretarz natychmiast zawiadamia wszystkie te państwa. Każde państwo, które otrzymało takie zawiadomienie, ma prawo interwencji w postępowaniu; jeśli skorzysta z tego prawa, to interpretacja dana w wyroku jest dla niego również wiążąca”. W sporze *Ukraina versus Rosja* 33 państwa (Kanada i Niderlandy złożyły wspólną deklarację), a w sprawie *Gambia versus Myanmar* siedem państw (Malediwy i wspólna deklaracja Danii, Francji, Kanady, Niderlandów, Niemiec i Wielkiej Brytanii) przystąpiło na podstawie tego przepisu Statutu w tym charakterze do postępowań. Uczestnictwo w postępowaniach państw bezpośrednio niedotkniętych domniemanymi naruszeniami Konwencji o ludobójstwie może być interpretowane jako ich działanie w celu ochrony interesu wspólnotowego, jakim jest zapobieganie i karanie zbrodni ludobójstwa.

Między sądowym sporem pomiędzy Ukrainą i Rosją na podstawie Konwencji a sprawami wniesionymi przez Gambię i Republikę Południowej Afryki jest jednak w kontekście problematyki niniejszego artykułu znacząca różnica. O ile sprawę przeciwko Rosji na podstawie Konwencji o ludobójstwie wniosła Ukraina jako państwo działające w celu ochrony swojego indywidualnego interesu prawnego, o tyle postępowania przeciwko Myanmarowi i Izraelowi wszczęły państwa bezpośrednio niedotknięte domniemanym naruszeniem zakazu ludobójstwa. Z tego względu sprawy te zasługują na szczególną uwagę, ponieważ mają duże znaczenie dla umocowania *actio popularis* w międzynarodowym porządku prawnym. W związku z wydaniem przez MTS wyroku w kwestii zarzutów wstępnych w sporze *Gambia versus Myanmar* właśnie ta sprawa zostanie przedstawiona poniżej. Trybunał, rozpatrując zarzuty wstępne respondenta, miał okazję ustosunkować się w wyroku do kwestii *ius standi* w sądowej ochronie interesów wspólnotowych.

Gambia wniosła powództwo 11 listopada 2019 r. i oparła jurysdykcję Trybunału na art. IX Konwencji o ludobójstwie w zw. z art. 36(1) Statutu MTS. Zarzuty Gambii wobec

o zarządzenie środków tymczasowych, lecz jednocześnie nie zaakceptował wniosku Niemiec o skreślenie sprawy z listy. Zob. ICJ, *Alleged Breaches of Certain International Obligations in Respect of the Occupied Palestinian Territory* (Nicaragua v. Germany), Request for the Indication of Provisional Measures, Order of 30 April 2024 (icj-cij.org). Należy jednak, tytułem komentarza, zauważyć, że skarga Nikaragui przeciwko Niemcom to przykład postępowania, które ze względu na swoje polityczne motywy może osłabiać, a nie wzmacniać rolę środków prawnych chroniących wspólnotowe interesy prawne.

²⁶ *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* (The Gambia v. Myanmar), Preliminary Objections, Judgment, ICJ Reports 2022, s. 477; *Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* (Ukraine v. Russian Federation: 32 States Intervening), Preliminary Objections, Judgment of 2 February 2024, ICJ Reports 2024, <https://icj-cij.org/sites/default/files/case-related/182/182-20240202-jud-01-00-en.pdf> [dostęp: 6.12.2024].

Myanmaru dotyczyły działań władz tego państwa od października 2016 r. w odniesieniu do członków społeczności Rohingya zamieszkującej prowincję Rakhine State w Myanmarze. Działania te, zdaniem aplikanta, wypełniały znamiona ludobójstwa w rozumieniu art. II Konwencji. W lipcu 2022 r. Trybunał ustosunkował się do zarzutów wstępnych respondenta²⁷. Myanmar w czterech podniesionych zarzutach kwestionował *ius standi* Gambii, i tym samym jurysdykcję Trybunału, oraz dopuszczalność skargi. Myanmar w związku z tym wniósł o stwierdzenie przez Trybunał braku jurysdykcji i/lub uznania skargi za niedopuszczalną. Gambia z kolei wniosła o oddalenie zarzutów wstępnych i o rozpatrzenie sprawy co do istoty. Cztery zarzuty Myanmaru dotyczyły następujących kwestii²⁸. W pierwszym zarzucie respondent kwestionował jurysdykcję Trybunału i, alternatywnie, niedopuszczalność skargi, ponieważ, jego zdaniem, „prawdziwym skarżącym” (*real applicant*) była nie Gambia, lecz Organizacja Współpracy Islamskiej. Zarzut drugi podważał dopuszczalność skargi ze względu na brak *locus standi* Gambii. Zarzut trzeci podnosił brak jurysdykcji Trybunału, względnie niedopuszczalność skargi, ze względu na zastrzeżenie złożone przez Myanmar do art. VIII Konwencji o ludobójstwie. Wreszcie zarzut czwarty kwestionował jurysdykcję Trybunału i, alternatywnie, niedopuszczalność skargi, z powodu braku sporu między stronami w czasie wystąpienia przez Gambię z powództwem. MTS, zgodnie ze swoim wcześniejszym orzecznictwem podnoszącym jego uprawnienie do rozpatrzenia zarzutów w innej kolejności niż porządek ich przedłożenia przez stronę pozwaną, ustosunkował się do nich, zaczynając od zarzutu pierwszego, następnie rozważył zarzuty czwarty i trzeci, a na końcu zajął się zarzutem drugim dotyczącym *locus standi* Gambii, co dla niniejszego artykułu jest szczególnie ważne.

Trybunał oddalił zarzut pierwszy, podkreślając, że to Gambia jako państwo członkowskie ONZ i strona Statutu MTS, a nie Organizacja Współpracy Islamskiej, jest stroną postępowania, zaś motywów stojące za wniesieniem powództwa nie wpływają na jurysdykcję Trybunału²⁹. To Gambia bowiem jako państwo działające we własnym imieniu wszczęła postępowanie; brak przy tym, zdaniem Trybunału, jakichkolwiek dowodów na nadużycie (*abuse*) prawa do sądu przez powoda, co mogłoby przesądzać o niedopuszczalności sprawy³⁰. W konsekwencji pierwszy zarzut wstępny został w całości oddalony przez Trybunał³¹. Zarzut drugi podnoszący brak sporu między stronami również został oddalony. Trybunał przypomniał tu definicję sporu daną przez Stały Trybunał Sprawiedliwości Międzynarodowej w sprawie *Mavrommatis Palestine Concessions* (1924) i podkreślił, że dla ustalenia istnienia sporu znaczenie mają kwestie faktyczne i materialne (*substance*), czyli rozbieżność zdań, a nie formalne lub proceduralne³². Po analizie stanowisk i działań Gambii i Myanmaru na forum ZO ONZ w latach

²⁷ *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* (The Gambia v. Myanmar), Preliminary Objections, Judgment, ICJ Reports 2022, s. 477.

²⁸ *Ibidem*, s. 491, § 32.

²⁹ *Ibidem*, s. 495, § 44.

³⁰ *Ibidem*, s. 497, § 49.

³¹ *Ibidem*, s. 497, § 50.

³² *Ibidem*, s. 502, § 63–64.

2018–2019 Trybunał skonstatował spór między nimi dotyczący interpretacji, stosowania i przestrzegania Konwencji o ludobójstwie w czasie wniesienia skargi i w całości oddalił zarzut czwarty³³. Zarzut trzeci był związany z zastrzeżeniem złożonym przez Myanmar, występujący wówczas pod nazwą Birma, do art. VIII Konwencji o ludobójstwie. Na mocy tego zastrzeżenia państwo to wyłączyło stosowanie wobec siebie tego artykułu, który upoważnia każdą ze stron Konwencji do wystąpienia z wnioskiem do miarodajnego (*competent*) organu ONZ o podjęcie przezeń działań mających na celu zapobiegnięcie lub powstrzymanie aktów ludobójstwa. Zdaniem Myanmaru, zastrzeżenie to wyłączyło właściwość MTS, jako organu głównego ONZ, do rozpatrzenia sporu. Trybunał zakwestionował to stanowisko. Dokonał interpretacji art. VIII Konwencji o ludobójstwie w świetle reguł interpretacji traktatów potwierdzonych w art. 31–33 Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów z 1969 r.³⁴ i stwierdził, że o ile interpretacja językowa art. VIII mogłaby odnosić się również do MTS, o tyle jego interpretacja w świetle przedmiotu i celu Konwencji o ludobójstwie prowadzi do odmiennego wniosku. Taka interpretacja art. VIII wskazuje, że dotyczy on działań o charakterze politycznym, a nie działań podnoszących kwestię odpowiedzialności prawnej („at the political level rather than as a matter of legal responsibility”)³⁵. Zdaniem Trybunału, wniosek ten potwierdza również interpretacja art. VIII w świetle jego kontekstu, zwłaszcza innych postanowień Konwencji na czele z art. IX ustanawiającym obowiązkową jurysdykcję Trybunału. Jurysdykcji tej nie dotyczy art. VIII, do którego Myanmar złożył zastrzeżenie, wobec czego MTS oddalił trzeci zarzut bez odniesienia się do jego treści³⁶.

Zarzut dotyczący *locus standi* Gambii rozpatrzony przez MTS jako ostatni, a przez Myanmar przedłożony jako zarzut drugi, jest szczególnie ważny dla ochrony interesów wspólnotowych w międzynarodowym porządku prawnym. Myanmar twierdził, że powództwo Gambii było niedopuszczalne ze względu na brak umocowania (*standing*) tego państwa do działań przed Trybunałem w tej sprawie. Zdaniem respondenta, Gambia nie była *injured State*, czyli państwem bezpośrednio dotkniętym przez akt międzynarodowo bezprawny i w związku z tym nie miała żadnego indywidualnego interesu prawnego w sprawie. Gambia zakwestionowała to stanowisko i podkreśliła wspólny interes (*common interest*) każdej ze stron Konwencji o ludobójstwie w jej przestrzeganiu. Naruszanie tego interesu, jej zdaniem, dotyka wobec tego wszystkie strony Konwencji. Trybunał, rozpatrując ten zarzut, oparł się w dużej mierze na swoim wcześniejszym orzecznictwie dotyczącym ludobójstwa. Przypomniął zdanie z opinii doradczej z 1951 r. podkreślające przynależność Konwencji o ludobójstwie do tych traktatów, których strony mają nie tyle własne interesy indywidualne, ile interes wspólny (*common interest*) będący *raison d'être* Konwencji. Tym interesem jest zapobieganie, powstrzymywanie i karanie ludobójstwa. Jest to zobowiązanie *erga omnes partes*,

³³ *Ibidem*, s. 507, § 77.

³⁴ Konwencja wiedeńska o prawie traktatów sporządzona w Wiedniu dnia 23 maja 1969 r. (Dz. U. z 1990 r. Nr 74, poz. 439).

³⁵ *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (The Gambia v. Myanmar)*, Preliminary Objections, Judgment, ICJ Reports 2022, s. 509–510, § 86–88.

³⁶ *Ibidem*, s. 511, § 91–92.

a w jego przestrzeganiu interes ma każda ze stron Konwencji³⁷. Ten wspólny interes upoważnia każdą ze stron, bez jakiegokolwiek różnicy, do podniesienia odpowiedzialności jakiegokolwiek innej strony za domniemane naruszenie zobowiązania *erga omnes partes*, w którym ucieleśniany jest interes wspólny. Do podjęcia działań w celu ochrony tego interesu nie jest więc wymagany żaden interes specjalny (*special interest*)³⁸. Spór do Trybunału może wobec tego wnieść na podstawie art. IX każde państwo-strona, lecz nie oznacza to, zdaniem MTS, że spór musi powstać tylko między stroną, której zarzucane jest naruszenie Konwencji, a państwem szczególnie dotkniętym (*specially affected*) domniemanym naruszeniem³⁹. W związku z tym fakt, że Bangladesz, na którego terytorium znalazło się wielu członków społeczności Rohingya, nie wystąpił z powództwem do Trybunału, nie pozbawia innych stron Konwencji uprawnienia do podejmowania działań w celu ochrony wspólnego interesu prawnego. Z tych względów Gambia posiada *locus standi* w sprawie. MTS przywołał tu raz jeszcze swoją charakterystykę Konwencji o ludobójstwie z opinii doradczej z 1951 r. Konwencja ta, twierdził MTS, została przyjęta z „czysto humanitarnego i cywilizacyjnego względu”, zaś jej celem jest z jednej strony ochrona istnienia różnych grup i społeczności ludzkich, a z drugiej strony potwierdzenie i wsparcie podstawowych zasad moralności⁴⁰.

To bez wątpienia bardzo wyraźne opowiedzenie się przez MTS za normatywnym znaczeniem interesów wspólnotowych w międzynarodowym porządku prawnym i jednocześnie za istnieniem środków prawnych służących ich sądowej ochronie. O tym, że kwestia *locus standi* w postępowaniach służących ochronie tych interesów wciąż jednak budzi wątpliwości, świadczy wynik głosowania w sprawie przedstawionych zarzutów wstępnych. Trzy pierwsze zarzuty Myanmaru zostały jednogłośnie odrzucone przez skład orzekający, podczas gdy ostatni z omówionych zarzutów został odrzucony przy jednym głosie przeciwnym – sędziego Xue. Takim stosunkiem głosów (15:1) Trybunał aprobowo wypowiedział się również w sprawie swojej jurysdykcji na podstawie art. IX Konwencji i dopuszczalności powództwa Gambii.

IV. Przedstawione w artykule analizy prowadzą do następujących wniosków. Ochrona ludzi przed rażącymi naruszeniami ich praw, w tym przed ludobójstwem, które Konwencja o ludobójstwie uznaje we wstępie za „odrażającą plagę” (*an odious scourge*), ma mocne, bo peremptoryjne, podstawy w prawie międzynarodowym. Normy chroniące ludzi przed ciężkimi naruszeniami ich praw podstawowych wynikają z ogólnych zasad prawa i zwyczaju, za czym przemawia orzecznictwo MTS dotyczące ludobójstwa. Prawo traktatowe ma tu znaczenie wtórne, czyli deklaratywne. Zwyczajowe prawo międzynarodowe, czego potwierdzenie znajdujemy w art. 48 Artykułów Komisji Prawa Międzynarodowego o odpowiedzialności państw za działania zabronione, uprawnia każde państwo do działań podnoszących odpowiedzialność państwa naruszającego

³⁷ *Ibidem*, s. 515–516, § 106–107.

³⁸ *Ibidem*, s. 516, § 108.

³⁹ *Ibidem*, s. 517, § 111.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 517–518, § 113. Zob. też opinię doradczą w sprawie *Reservations to the Genocide Convention*, s. 23.

normy, z których wynikają zobowiązania *erga omnes*. Przestrzeganie tych zobowiązań służy bowiem zabezpieczeniu interesów wspólnych wszystkich państw. Ich ochrona przed MTS jest jednak zależna od zgody stron sporu. To na niej bezwarunkowo oparta jest jurysdykcja Trybunału. W odniesieniu do sądowej ochrony najważniejszych interesów wspólnotowych, na czele z zapobieganiem i karaniem zbrodni ludobójstwa, przez państwa bezpośrednio niedotknięte ich naruszeniami kluczową rolę odgrywają przepisy traktatowe ustanawiające obowiązkową jurysdykcję sądu. Jeśli wejdą one w życie, wówczas każda ze stron takich traktatów nabywa uprawnienie, czyli *locus standi* do działań w ramach *actio popularis*, co MTS konsekwentnie podkreśla w ostatnich dwóch dekadach i co obrazuje tocząca się sprawa *Gambia versus Myanmar*.

Wymienione wyżej wnioski prowadzą do ogólniejszej konkluzji o skuteczności i, tym samym, o naturze prawa międzynarodowego. O ile peremptoryjne zakazy prawne chroniące ludzi przed ciężkimi naruszeniami ich praw, np. zakaz ludobójstwa, tortur czy niewolnictwa, wynikają z zasad niepisanego prawa międzynarodowego, o tyle prawo traktatowe okazuje się niezbędne dla zapewnienia tej ochronie skuteczności. Bez ustanowienia przez traktaty reguł proceduralnych oraz instytucji, przed którymi znajdują zastosowanie te reguły w celu ochrony ludzi przed bezprawnymi działaniami państw, skuteczność zakazów wiążących prawnie państwa, nawet zakazów o charakterze *iuris gentis*, nie jest po prostu możliwa.

Literatura

- Crawford J., *Brownlie's Principles of International Law*, 9th ed., Oxford 2019.
- Crawford J., *Responsibility for Breaches of Communitarian Norms: An Appraisal of Article 48 of the ILC Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts [w:] From Bilateralism to Community Interest. Essays in Honour of Judge Bruno Simma*, eds. U. Fastenrath et al., Oxford 2011.
- Crawford J., *The International Law Commission's Articles on State Responsibility. Introduction. Text and Commentaries*, Cambridge 2002.
- Heieck J.J., *The Responsibility Not to Veto Revisited: How the Duty to Prevent Genocide as a Jus Cogens Norm Imposes a Legal Duty Not to Veto on the Five Permanent Members of the Security Council [w:] Beyond Responsibility to Protect: Generating Change in International Law*, eds. R. Barnes, V. Tzevelekos, London 2016.
- Higgins R., *The International Court of Justice and Human Rights [w:] eadem, Themes and Theories*, Oxford 2009.
- Paulus A., *Reciprocity Revisited [w:] From Bilateralism to Community Interest. Essays in Honour of Judge Bruno Simma*, eds. U. Fastenrath et al., Oxford 2011.
- Paulus A., *Whether Universal Values Can Prevail over Bilateralism and Reciprocity [w:] Realizing Utopia. The Future of International Law*, ed. A. Cassese, Oxford 2012.
- Peters A., *The Responsibility to Protect: Spelling out the Hard Legal Consequences for the UN Security Council and its Member [w:] From Bilateralism to Community Interest. Essays in Honour of Judge Bruno Simma*, eds. U. Fastenrath et al., Oxford 2011.

- Scobbie I., *Invocation de la responsabilité pour la violation d'obligations découlant de norms impératives du droit international general* [w:] *Obligations multilaterals, droit impératif et responsabilité international des États*, ed. P.-M. Dupuy, Paris 2003.
- Simma B., *From Bilateralism to Community Interest in International Law*, „Recueil des Cours” 1994, vol. 250.
- Simma B., *Human Rights Before the International Court of Justice: Community Interest Coming to Life?* [w:] *The Development of International Law by the International Court of Justice*, eds. Ch.J. Tams, J. Sloan, Oxford 2013.
- Tams Ch.J., *Individual States as Guardians of Community Interests* [w:] *From Bilateralism to Community Interest. Essays in Honour of Judge Bruno Simma*, eds. U. Fastenrath et al., Oxford 2011.
- Vaurs-Chaumette A.-L., *The International Community as a Whole* [w:] *The Law of International Responsibility*, eds. J. Crawford, A. Pellet, S. Olleson, Oxford 2010.
- Zimmermann A., *The Obligation to Prevent Genocide: Towards a General Responsibility to Protect?* [w:] *From Bilateralism to Community Interest. Essays in Honour of Judge Bruno Simma*, eds. U. Fastenrath et al., Oxford 2011.
- Zimmermann A., *The Security Council and the Obligation to Prevent Genocide and War Crimes*, „Polish Yearbook of International Law” 2012, vol. 32.

Streszczenie

Roman Kwiecień

Zakaz ludobójstwa jako wspólnotowy interes prawny i jego ochrona przed Międzynarodowym Trybunałem Sprawiedliwości

Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości w sprawie *Barcelona Traction* dokonał ważnego odróżnienia zobowiązań państw wobec „wspólnoty międzynarodowej jako całości”, czyli zobowiązań *erga omnes*, od ich innych zobowiązań. W wyroku w tej sprawie ochronę ludzi przed ludobójstwem zaliczył do tej pierwszej grupy zobowiązań. Toczące się obecnie przed Trybunałem spory oparte na Konwencji o ludobójstwie z 1948 r. potwierdzają, że zapobieganie, powstrzymywanie i karanie ludobójstwa to rzeczywisty interes wspólnotowy wszystkich państw. Na uwagę w tym kontekście zasługują spory wniesione przez państwa wprost nieposzkodowane domniemanymi naruszeniami zakazu ludobójstwa, zwłaszcza spór między Gambią i Mianmarem. Sprawy te skłaniają do rozważenia kwestii roli środków prawnych, w tym działań w ramach *actio popularis*, służących ochronie interesów wspólnotowych przed MTS. Artykuł analizuje tę kwestię i ocenia orzecznictwo Trybunału dotyczące ludobójstwa, w szczególności trwające postępowania w tych sprawach.

Słowa kluczowe: interesy wspólnotowe, ludobójstwo, Konwencja o ludobójstwie, Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości, zobowiązania *erga omnes*.

Summary

Roman Kwiecień

The Prohibition of Genocide as a Common Interest and its Protection before the International Court of Justice

In the *Barcelona Traction* case, the International Court of Justice made an “essential distinction” between the obligations of states towards “the international community as a whole”, or obligations *erga omnes*, and their other obligations. The Court then included the protection of persons from genocide among the former. Disputes currently pending before the Court under the 1948 Genocide Convention seem to confirm that preventing, suppressing, and punishing genocide is a real common interest of all states. Especially, cases brought by states not directly affected by an alleged violation of the prohibition of genocide, in particular, *The Gambia versus Myanmar* case, raise the question of the place and role of legal measures, including “public interest standing”, in the protection of common interests before the International Court of Justice. The paper addresses this question and comments on the Court’s decisions on genocide, especially in pending cases.

Keywords: common interests, genocide, Genocide Convention, International Court of Justice, obligations *erga omnes*.